

Vox apud
PHILOSOPHEMA
De
CONCURSU CAU-
SÆ PRIMÆ CUM SECUNDA

Quod
Annuente Divini Numinis Gratia
Consentiente

*Amplissimo Senatu Philosophico in illustri ad Salam
Academia*

Sub PRÆSIDIO
VIRI

AMPLISSIMI atq; EXCELLENTISSIMI

DN. JOH. CHRISTOPHORI

**Hundeshagen / Log. & Philos. Primæ Pro-
fessoris Publici longè celeberrimi**

Dn. Patroni atque Præceptoris suo æterno honoris cultu
& observantiae genere devenerandi

Publicæ Philosophantium *συγγρίαν* exponit

ISRAEL HENRICKENBERGER,

Ilmena Schwartzburgicus.

ad diem Septemb.

J E N Æ,

Literis MULLERIANIS,
Anno M. DC. LXIX.

40.

a VI. o.

diss. A

3

VIRIS
Maximè Reverendo, Excellentissimo, Amplissimo
DN.

JUSTO SÖFFINGIO
SS. THEOLOGIÆ DOCTORI CELE-
BERRIMO, Ecclesiæ Rudolphopolitanæ Pastorii Pri-
mario, Concionatori Aulico Supremo & Comitatus Ru-
dolstadio-Schvartzburgici Utriusque illius lineæ Superinten-
denti Generali vigilantissimo, juxta ac Synedrii Sacri Ad-
fessori primario, Scholæque provincialis Inspecto-
ri gravissimo.

Et

Nobilissimo, Consultissimo ac Excellentissimo

DN. AHASVERO
FRITSCHIO,

JCto Celeberrimo Consiliario Rudol-
phopolitano Schvartzburgico gravissimo, Sacri
Synedrii Assessori dignissimo, Scholæ Provincia-
lis itidem Inspectorim meritissimo

DNN. Mæcenatibus, Promotoribus atque Patronis omni pietatis
& observantie cultu æternum mactandis

Specimen hoc Academicum

In

Ulterioris benevolentiae ac patrocinii
incitamentum consecrare voluit

ISRAEL Herrenberger,

I. N. J.

§. I.

DE concursu Causæ primæ cum secundis, quoad DEUS vires nobis concesserit, brevibus acturi, quid primæ, quid item secundæ causæ appellatione veniat, præmonendum omnino ducimus, cum hoc ignorato, concursum unius cum altera quoque ignorari, necesse sit.

§. 2. Quandoquidem autem terminus causæ tum primæ, tum secundæ in scholis philosophorum non uno captur modo, ab ambiguitate, qua premitur, prius liberandus erit, ne diversa vocis acceptio progredientibus nobis remoram injicere queat.

§. 3. Sumitur Ergo 1. *Causa prima* pro ea, quæ dicit ordinem & respectum ad aliam causam sequiorem, in eundem numero effectum, quamvis posterius, influentem: quâ ratione causa prima est, quæ primò effectum attingit, secunda quæ influxu hanc consequitur, & sicuterius. Hunc significatum si attendas, non solum causa prima & secunda; Sed & tertia, quarta, imo plures dabuntur causæ, cum multis causas ad eundem numero effectum concurrere, minime repugnet. Verum hanc nos acceptionem in præsentí negotio non facimus nostram. 2. *Causa prima* quandoque dicitur ea, quæ ut ut absolutè loquendo ab aliâ causâ priori dependeat, in certo tamen rerum genere, sub qua ea continetur, priorem non agnoscit, cuiusmodi in Oeconomicâ esse dicitur Paterfamilias. Secunda hoc modo erit,

4 2

quæ

quæ ita in effectum certi rerum ordinis influit, ut in eodem
rerum ordine quo de sermo est, aliam sui causam, agnoscat
priorem; exempli loco esto servus in familia. Sed neque
hanc acceptationem hic attendimus. 3. *Causa prima* & se-
cunda dicuntur ratione *dependentiae* vel *independentiae*, quo
pacto causa prima est ea, quæ à nullo dependet, ab ipsa au-
tem pendent reliqua omnia; secunda vero, quæ ita est causa,
ut aliam causam agnoscat priorem à qua dependeat. Quæ
definitiones cum per se sint faciles, nec operosa opus ha-
beant explanatione, multis eandem dilucidandi opera in-
præsens supersedemus. Hæc ultima acceptio hujus est loci.

§. 4. Unicum hoc impræsentiarum adnotare juvat,
dependentiam, cuius in utraque definitione mentio fit, tres
gradus involvere: vel enim importat exigentiam alicujus
ad rei productionem, vel ad ejus existentiam, vel denique
operationem ejus. Ex quo fluit, tripliciter aliquid ab alio
dependere posse, 1. *in produci*, seu quoad sui pruductionē,
quod ita respicit aliud, ut sine ejus influxu fieri planè ne-
queat: hac ratione scrinium dependet à scrinario, sine hu-
jus enim influxu scrinium nunquam conficitur, sed per eum
esse suum nanciscitur, 2. *in existendo*, quod ita se habet ad a-
liud, ut sine eo esse seu existere non possit: h. m. secun-
dum Peripateticos accidentia à subjectis, quibus insunt, de-
pendent 3. *in operando*, quod sc. aliquo ita opus habet, ut si-
ne eo agere seu operari non possit: hoc pacto causæ in-
strumentales dependent à principalibus, v. g. serra ad hoc,
ut secet requirit concursum causæ superioris nempe Archite-
cti. Ex se enim ea virtute non pollet, ut in sectionem in-
fluere possit, sed ad hoc ut influat, exigit influxum princi-
palis causæ. Quo circa observari velim, citra omne incom-
modum dici etiam posse, causas principales in operando ab

in-

226

instrumentalibus dependere, sed alio atque alio modo
Sciendum itaque, aliquid ab alio in operando dependere
posse dupliciter, *vel quoad* actus exercitium, *vel quoad* actus
specificationem. Priori modo instrumentales à principa-
libus; posteriori vero has ab illis dependere, asseverare nulli
dubitamus.

§. 5. Cum autem omnia in vastissima hujus mundi
machina existentia, quocunque tandem nomine illa veni-
ant, solum DEUM si excipias, ab alio, non solum in fieri,
sed & in esse; quin imo in operari dependeant, solum & u-
num Deum causæ primæ; reliqua autem omnia, quæ quo-
modocunque causæ nomen sibi vendicant, causarum secun-
darum appellatione indigitari, in proposito est.

§. 6. Duos priores dependentiæ gradus, quorum
prior, tò fieri, posterior esse sive existere respicit, ut pote
in controversiam, quam nos ventilandam præ manibus,
habemus non venientes missos jam facimus, deq; tertio tan-
tum gradu, qui operationem spectat, nunc erimus solicii.

§. 7. Ut autem res tota in solis disco ponatur, statum
quæstionis ita formamus: An adhoc, ut causæ secundæ effe-
ctus sibi proportionatos eliciant, requiratur concursus cau-
sæ primæ immediatus hoc est, talis, qui ipsum effectum im-
mediate attingat, ita, ut sine eo nihil quicquam agere aut
efficere possint:

§. 8. Posito sic controversiæ statu, ajentem nos de-
fensamus sententiam, intrepidè assertentes, Causas secundas,
seu Creaturas, (has enim causæ secundæ appellatione veni-
re jam dictum est) ut in essendo, ita & in operando à causa
prima hoc est, DEO dependere essentialiter & necessario,
ita ut adhoc, ut creatura effectum eliciat, ipsum quoque
DEUM in fluxu suo generali & universali ad eundem con-

currere necessum sit, & ut subtracto concursu & cooperatione divina, nihil planè agere vel elicere queant.

§. 9. Ante verò quām ad probationes pro affirmati-vaafferendas nos accingamus, duos scopulos maxime noxios, ad quos si pedem allidas, in profundos errores te præcipitem dabis, è medio tollendos esse, censemus. Quod enim in proverbio alias celebratur: Dum vitant stulti vitia, in contraria curvunt; id ad præsens non malè applicaveris. Sunt namque qui in excessu, sunt qui in defectu circa materiam præsentem nimium quantum hallucinantur. In excessu crassum errorem errasse Arabes perhibentur ab AVERROE IX. *Metaph. Comment. VII. Et lib. XII. Comment. XVIII.* qui se ipsis nihil agentibus, DEUM in solidum omnia, loquor de actionibus naturalibus operari, crassè contendebant. Confer FRANCISC. MURC. *super l. Phys. Disp. 4. quest. 3.* ex laudato Averroë hæc citantem. Idem error quoque communiter, impingitur Philoni ut & Petro Aliacensi, qui Autores in eo erroris squalore hæsisce existimantur, agentia créata nihil planè agere vel efficere, sed omnes effectus, vulgo creaturis adscribi solitos, ab uno & solo DEO proficisci, qui solus ad præsentiam causarum secundarum omnia operetur, Creaturis nihil quicquam ad eosdem conferentibus verbi gr. dixerunt, ignem non urere, neque aquam humectare, sed Deum potius ad rerum harum præsentiam hæc talia præstare.

§. 10. Argumenta & quidem palmaria quæ pro palliando hoc errore afferri solent, cum forte non cuivis statim obvia se sistant, paucis hic stringere non pigebit: (i.) pro fundamento adduci solet tritum illud: Quæ fieri possunt per pauca, non debent fieri per plura. Cum autem omnia quæcumque fiunt, fieri facile possint solius Dei influentia præter rationem Causarum secundarum operam in conformatum

227

tiū actionum cīvinarū adīscī rati sunt. (2.) Dicunt, modū operandi arguere causam, ipsiū debere esse proportionatum, ita ut quā causa aliqua est nobilior, eō nobi- liorem operandi modū requirat. Cum autem Deus sit causa omnium nobilissima & perfectissima, oppidō patet modū agendi perfectissimum ipsi tribuendum esse; jam vero ajunt solitariē effectus perducere, operatio esse videtur longē majoris perfectionis, quam cum causarū inferiorū consortio eodem elicere. Stante enim crea- turas ad effectus, quos fieri cottidie deprehendimus, suam conferre operam, tantum efficientiæ adeoque perfectionis Deo decedit, quantum Creaturi adscribitur. (3.) Ad in- feriora descendentes dicunt, nec corpoream nec incorpo- ream creaturam agere vel quicquam efficere posse. Non illam, quippe in qua materia videatur obstat, quæ semper principium activum, nunquam passivum audit. Neque hanc, quia si ageret creatura incorporea, aut in materia- lem aut immateriale substantiam ageret; non eam, quan- doquidem omnis ibi proportio desideretur; nec in hanc, ut- pote materialē seu principio passivo destitutam.

§. 10. De hac mente quid habendum sit, egregiè docet THOMAS in 2. sent. dist. quest. 1. art. 4. ubi sūltam & er- roneam illam vocat, & Averroes, qui sententiæ hujus Patro- nos debile habuisse cerebrum affirmat. Rectè Quorsum enim DEUS agentia naturalia si species, rerum naturas condidisset, si omnia otiosa planè futura essent: quorsum rebus creatis varia variis operationibus eliciendis idonea organa concessisset, si omnia actura essent vitam omnino desidem: quorsum miræ illæ virtutes, quas in creaturis, in dies experiri datur: Et quid multis: siquidem sensuum te- stimonium errorem hunc, utpote è diametro sibi opposi- tum satis confutat: quid enim notius, quid sensibus magis

ex-

expositum, quām ignem urere, aquam humectare: adeò enim manifesta hæc sunt, ut ea negaturus, sensibus exutus putandus est.

§. 12. Agentia vero libera si species, hæc sententia omnem humani arbitrii libertatem funditus evertit, Deumque peccati Autorem constituit. Etenim arbitrii libertas, ceu omnibus in sacris Philosophicis vel leviter tinctis liquido constat, formaliter consistit in Indifferentia ad velle & non velle, in ἥ velle hoc & aliud. At vero si Deus in solidum omnia, homini nihil quicquam ad agendum relicto, peragit, homo planè non, nedum libere aget. Posterius vero, Deo nempe omnia omnino peccata h. m. impingi posse, ex eo patet, quia si homo appetitu suo nihil velle potest, neque ad malum eundem determinare, & sic nihil mali velle poterit. Omnium itaque malorum, omnium omnino peccatorum, quibus tamen summum Numen gravissimè læditur, culpa in solum DEUM, à quo fiant, redibit, quod adeò impium & auditu horrendum, ut & saniores gentiles extra Ecclesiæ pomœria positi cane & angue pejus hujuscemodi sacrilegum nefas fuderint. E multis unum produxisse Platonem jam sufficiat, qui lib. II. de Republ. circa finem p. 430. Αγαθὸς, inquit, ὅγε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον θτῷ. Κακῶν δὲ αἴτιον Φάνη θεόν λιτι γίγνεσθαι αγαθὸν ὄντα διαμαχεῖον παντὶ θεόπω, μήτε πνα ταῦτα λέγειν εὐ τῇ αυτῷ πόλει, εἰ μέλει εὐ νομήσεθαι μήτε λιτα αἰγένι, μήτε νεώτερον, μήτο πρεσβύτερον, μήτο εὐ μέτρῳ, μήτο ἀνευ μέτρῳ μυθολογῆντα, ὡς θεοῖσιν αὐ λεγόμενα, εἰ λέγοις θτε ξύμφερα ήμεν, θτε ξύμωνα αὐταὶ αὐτοῖς. Bonus ipse Deus est, & ita dicendum. Malorum autem alicui causam esse ipsum DEUM quum bonus sit, refellendum est omnino: neque permittendum hoc quenquam dicere in sua civitate, si bonis institui legibus civitas debet, neque insuper quenquam audire, sive sit ille junior, sive senior

228

nior: sive carminibus hæc inserantur, sive soluta oratione narrentur, tanquam quæ neque dictu sancta sint, neque utilia, neque inter se consona. Quæ §. hoc diximus de actionibus liberis, non promiscuè ad omnes sententiae jam recensitæ defensores applicari velim; sed ad illos tantum, qui in eadem propugnanda longius progressi sunt.

§. 12. Reponsum ad argumenta si desideres, ea certè adeò levia sunt, ut nisi difflari ea velis halitum retrahas, opus habeas. Ad. i. Resp. quod canon hic: quæ fieri possunt per pauca, frustra fiunt per plura, frustra omnino huc trahatur; cum non ubivis, cum primis si sermo sit de actionibus DEI, obtineat. Sic v. g. DEUS pro infinita sua potentia, in ictu oculi, omnia, quæ vastus orbis continet, creare poterat, ergo frustra sex dierum intervallum creationis operi insumisit? DEUS per viam longè compendiosorem Israelitas in terram Canaan traducere poterat, ergo frustra per tot ambages & diverticula eos circumduxit? ἀλπον. DEUS enim & natura nihil faciunt frustra; quin potius in omnibus, quæ DEUS facit, facti sui ratio ipsi constat. Addo, canonem tum demum obtainere, si per pauca quæ fiant, fiant & que bene, nec aliqua tollatur perfectio, at vero posito, DEUM per se solum omnia peragere, creaturæ omni privarentur perfectione, quod est & quæ absurdum. Ad 2. Resp. nondum esse evictum, se solo agere esse modum agendi omnium perfectissimum; majorem nam perfectiōnem arguere videtur, aliis quoque virtutem agendi largiri, & cum illis ad varios effectus concurrere, imprimis, cum DEUS per hoc, quod cum creaturis ad effectum eorundem concurrit, non desinat totum effectum producere. Quod enim dicebatur efficientiæ divinæ per hoc aliquid decedere, id in solidum negamus, sed potius dicimus, DEUM totum effectum elicere, quamvis alia ratione, quam creaturæ. Non

B

tabis

tabis igitur, DEUM alia ratione agere, alia creaturas. DE-
US omnia operatur, quatenus ad omnes creaturarum effe-
ctus concurrit, concursu generali & indeterminato, a quo
res nondum habet esse suum specificum. Ut igitur effectus
esse suum specificum nanciscatur, requiritur influxus causæ
secundæ seu creaturæ, quaæ speciali & determinato modo
influit, & à quā effectus, ut talis species sit, habet. Sic si quæ-
ras, unde nam hic vel ille effectus naturæ, v. g. equus suum
esse specificum habeat, certè non respondeo, à concursu di-
vino, utpote generali & ex se in determinato, sed hoc poti-
us à me responsum expectabis: quia ejus causa secunda fuit
equus. Ad 3. Resp. tum corpoream, tum incorpoream sub-
stantiam agere. Quod prioris probationem concernit, quā
dicebatur, corpora à materia tanquam principia pure passi-
va ab actione impediri, illa plus, quam pueris est, cum non
sola materia corporum naturam exhaustat, sed cum forma
unita demum corpus constituat. Ratione autem formæ
corpora agere, quis neget? Posterioris probationem quod
spectat, creaturas nempe incorporeas non agere, cum nec in
materiale nec immateriale agere possint substantiam.
Resp. in utramque eas agere posse. Nec est, quod quis di-
cat, inter materiatum & immateriatum nullam esse propor-
tionem, Resp. enim quod hoc quidem de agentibus, crea-
tis, spiritualibus, aliquid obtineret, nisi nobis constaret, spi-
ritus quicquid agunt, quod quidem sub nostros cadat sensus,
agere nō immediatè sed mediatè, mediante motu locati, ap-
plicando nimirum agens ad patiens, inter quæ omnino datur
proportio. Sic historiæ referunt, quod Diabolus cū sagis quā-
doque rem habuerit & ex iis prolem suscepere, cniusmodi
actiones, ab ipso ceu spiritu immediatè profici sci non pos-
sunt, sed secundum multorum opinionem, beneficio motus
localis fieri existimantur, quatenus motu velocissimo se-
men

men aliunde raptum desert, in locum, generationi destinatū
in qua tamen opinione, num nihil desiderari possit, alii for-
tè occasione reservabimus. Deinde absurdum non est, u-
nam substantiam spiritualem agere in alteram, cum & spiri-
tus non omni potentia passiva destituatur. Sic recepta a-
pud Philosophos est sententia; Angelos inter se invicem lo-
qui per impressionem specierum intelligibilium, quanto al-
ter alteri conceptus sui interni speciem communicat, quam
tamen sine omni potentia passiva ab altero recipi, planè
repugnat.

§. 13. Alter scopulus æquè periculosus, quem pari stu-
dio evitandum esse supra monuimus, in defectu pōitus est.
Ad hunc mirum in modum impegiſſe Pelagianos, testes sunt
D. Hieron. in Epist. ad Ctesiphontem, & Aug. L.V. de Genes. ad lit. c. II.
Quibus origenes album addidisse calculum creditur *Bellar-*
mino Tom. 4. Lib. 4. cap. IV. Accinit. hisce Durandus l. 2. sent. dist. q. 5.
uti docet, Deum creaturis dediſſe quidem esse & vim agen-
di, eum vero actu cum creaturis ad eorum effectus concur-
rere, præfractè negat. Nostra hac ætate profligatam du-
dum opinionem ab inferis revocavit *Nicalaus Taurellus l. I. de*
rer. ætern. cuius ipsissima verba, ne præter meritum injuria à
nobis onerari videatur, huc conjicimus: Magna profecto,
inquit, est indignitas, DEUM, qui naturam fecerit, naturæ so-
cium esse ad abjectas etiam operas, perpetuumque laborem.
Magna enim DEI conditoris fuit impotentia & impruden-
tia, qui naturam ita condere non potuit, ut sola, quod suum
esset, facere non posset officium. Si voluit DEUS semper o-
perari, cur naturam fecit? An putas DEUM si quid facere
velit, concusa indigere natura? Bona verba quæſo!

§. 14. Pro hac sententia statuminanda multas corra-
dunt rationes, quibus tamen ut plurimum parum vel nihil
roboris subest. Nos brevitati litantes è multis unam alter-

amve altius paulò perpendemus, an ea probabilitatem, quam à fronte pollicentur, in recessu quoq; habeant, visuri. Omnes autem vel obiter saltim hic tangere, instituti nostri ratio non patitur, cum charta huic Disputationi destinata, sit angustior, quām ut capiat tot argumentorum nūbem. - Præ omnibus palmam hoc videtur præcipere: Si DEUS concurrit cum creaturis, aut eadem actione cum creaturis concurrit, aut diversa, sed neutrum potest afferri, ergo planè non concurrit. Non illud, siquidem DEUS & creaturæ sunt agentia maximè differentia, à quibus eandem numero actionem provenire non posse, res ipsa loqui videtur. Nec etiam hoc, quia sic DEUS vel totum effectum, vel partem ejus produceret: Si totum: quid quæso produceret creatura? Si partem, DEUS utique non ad omnia concurret. 2. Si Deus concurrit medianibus causis secundis, utique non immediatè concurret ad varios eorum effectus, prius esse dicunt, ergo & posterius. 3. Posito DEUM cum creaturis concurrere, consequens erit, omnes omnino creaturarum effectus esse omni ex parte perfectos, nec in ullo ullam dari posse imperfectionem, consequens falsum esse, experientia testis est, ergo & antecedens falsum erit. Majoris consequentiā ex eo patere autumant, quia, si in effectu, ad quem Deus concurrit daretur defectus, is in DEUM quoque redundaret, quod tamen nemo, nisi ille, cui fungus pro cerebro est, admiserit.

§. 15. Sed salva res est, nec adductæ rationes tam sunt prægnantes, ut propriæ causæ nostræ vadimonium deseramus. Primam quod concernit, ad eam respondemus, assumendo prius, omnino eadem, qua creaturæ, actione Deum ad earum effectus concurrere. Nec quicquam prioris probatio obtinet, cum distinctio inter agentia essentialiter subordinata difficultatem omnem tollat. Concedimus equidem

dem, quod, si sermo sit, de agentibus posterioris census, fieri non possit, ut una numero actio ab iis proveniat, de prioris verò ordinis agentibus si loquamur, quin ab iis eandem numero actionem provenire posse adstruamus, nihil causæ videmus. Sanè exempla è natura de prompta de hoc nos dubitare minime patiuntur. Unico jam rem demonstratam dedisse satis sit. Faber & malleus causæ sunt à se invicem diversæ, puta illa principalis, hæc vero instrumentalis, attamen cum essentialiter sint subordinata, unâ eâdemque actione in effectum eas influere, non repugnat. Quis enim non videt, actionem fabri & mallei, quâ clavus producitur, esse unam eandemque? Creaturas vero DEO essentialiter subordinatas esse, tam operosè & solidè non solum à Philosophis, sed & Theologis evictum est, ut jam ultius id ipsum demonstraturi noctuas Athenas portare velle nobis videamur. Ad 2. Re p. DEUM concurrere mediantibus causis secundis, ambiguè dici : 1. quod DEUS ad varios Creaturarum effectus concurrat quidem, sed non nisi remotè, ita ut eos in se planè non attingat, sed quatenus tamen Creaturas iisdem producendis habiles reddiderit, concurrere, quâvis remote, dicendus sit. 2. Quod cum causarum effectus immediate attingat, eos tamen citra creaturarum secundarum consortium non producat. Priori modo si antecedens argumenti intelligatur, est manifesta petitio ejus, quod in principio. Hoc ipsum enim est, quod nos in solidum negamus ; quin potius intrepide asserimus, Deum influxu suo omnes omnino effectus, creaturarum secundarum, per concursum quidem generalem immediate attingere; in priori, consequentia perit. In 3. N.C. ex eo fundamento, quod defectus, quo hunc vel illum effectum laborare deprehendimus, reducendus sit ad illam causam a qua esse suum proximum & specificum habet: hoc autem sicuti habet à causa par-

B 3

ticu-

ticulari; ita defectus quoque ad causam particularem referendus est. Fusius hæc deducendi inconflictu fortè nobis suppeditabitur occasio.

§. 16. Nos contra medium tenentes, causas secundas à supremo rerum conditore, variis quidem operationibus elicendis; sed non nisi concursu Dei coadjutas, habiles conditæ esse, docemus. Quæ sententia vero tam est consona, ut tum in libro naturæ, tum in libro scripturæ fundamenta habeat omni exceptione superiora. Scripturæ fundamentis, ne extra oleas vagemur, jam pensitandis non vacamus, sed Lectorem benevolū ad nostrates Theologos remittimus, ubi argumentorum ex sacro viridario depromptorum pro nostra sententia roboranda nūbem inveniet. Ex sana Philosophia unum alterumve in scenam jam producere juvat.

§. 17. Argumentamur primò à rerum dependentia hunc in modum : Si omnes Creaturæ in essendo dependent à Deo, sequitur, quod ab eodem quoque dependeant in operando; atqui verum prius, ergo & posterius. Prius apud omnes extra omnem controversiæ aleam positum est. Consequentia probatur: quia operationes rerum essentiis debent esse proportionatae, nec fieri potest, ut operationes subiecto, à quo manant, toto genere sint nobiliores, sed potius ejus naturam sequuntur, ita, ut si illud sit dependens, has quoque dependentes esse, necesse sit. Quemadmodum itaque causæ secundæ seu creaturæ in universum omnes in esse suo à DEO dependent, ita in operari quoque ab eo dependeant, prona efflagitat consequentia. Dependere autem creaturas in operationibus suis à DEO ceu causa prima, quoad rem nihil aliud est, quam eas ad operationes suas exercendas indigere concursu DEI, ita ut eo destituti nihil planè agere aut efficere valeant.

§. 18. Non minoris roboris argumentum peti potest à rerum conservatione, h. m : Quicquid immediate à DEO

con-

conservatur, id à DEO quoque produci necesse, at verò omnia, à DEO conservantur, ergò omnia à DEO producuntur, adeoque ipsa etiam actio causæ secundæ. Minor est in confessio. Majoris autem veritas inde elucescit, quia inter DEI conservationem & ejusdem productionem tam arctus datur nexus, ut à parte rei pro una eademque actione habeantur, quæ differat saltim diversis connotatis. *Hinc Thomas p. 1. summ. Theol. quest. 104. art. 1. concl. 3.* conservationem vocat *creationem continuatam*; qua in re multos habet sequaces: Eadem actio ait B. Sclev. Vir profunda eruditione avi sui celeberrimus *Disp. Theo 2.16. §.18.* quatenus immediate supponit termini carentiam, prima productio; quatenus imme diatè ante existentiam ejus supponit, conservatio dicitur. Item *Suarizius Disp. XXI. Sect. 2. num. 2. ait:* Creatio dicit effectionem rei, connotando, quid antea non fuerit: conservatio autem dicit eandem effectionem, connotando, quod res antea jam fuerit. Überius hæc omnia prosequuntur *Becanus l.1. Theol. schol. Tract. 1. cap. 18. Vatzquelz part. 1. summ. Disp. 172. num. 11. & Disp. 174. num. 17.* aliique plures. Ex quibus sole meridiano dilucidius constat, creationem & conservationem, cum à parte rei sint idem, non nisi per extrinsecam quandam denominationem & diversa connotata à se invicem differre. Quibus suppositis, id quod à Deo quoad sui conservationē dependet, non potest non quoad sui productionem, ex ratione jam assignata ab eo dependere.

§. 19. Nec male pro nostra sententia stabienda à creaturarum subordinatione argumentando progressus fuisse, hunc in modum: Omnis causa essentialiter alteri subordinata, ab ea, cui subordinari dicitur, in operando dependet, sed causa secunda DEO essentialiter est subordinata, quod nec ipsi adversæ partis defensores negare audent, ergò in operando dependet à causa prima. Major constat

ex

ex ipsa definitione causæ essentialiter subordinatæ, quippe quæ definitur quod sit ea, quæ ex natura sua in causando ab altera dependet. Vid. SCOTUS 1. sent. dist. 2. quest. 2. Ex quo sequitur, ad essentialē causarum subordinationem non sufficere, si una in essendo ab altera dependeat, hic enim insignis fuit lapsus Durandi; Sed hoc potius ad naturam causæ essentialiter subordinatæ requiritur, ut de ea, cui subordinatur, in causando dependeat, hoc est, ut citra concursum ac coinfluentiam ejus causæ actionem planè nullam exercere valeat.

§. 20. Quam egregiè Philosophorum Phænix nobis per omnia adstipuletur, ex multis ejus locis, VII. Phys. 1. Text. 2. II. Met. 11. t. 6. aliisque copiosè ostendi posset. Sed cum nos rectè memores simus promissi nostri, quo statim in fronte Lectori spem fecimus, fore, ut singula brevi finiremus pomoerio, consulto hæc jam sicco, quod dicitur pede præterimus. Interea, qui plura hanc in rem desiderat adire poterit. B. Sclevogtum disp. 4. de indifferent. volunt hum. & cum primis Svarezium Disp. XXII. hac in materia sua commendatione minime defraudandum.

§. 21. Evicta concursus divini existentia, de essentia, & natura ejus nunc erimus solici. Circa cuius indagationem dispiciendum erit 1. ad quasnam actiones sit referendus? 2. an & quomodo sit immediatus. 3. quo usque se extendat? 4. an sit determinatus, nec ne? est quomodo stare possit cum causæ secundæ liberæ libertate? Quibus brevem descriptionem Concursus divini subjuncturi sumus, & deinde toti Disputationi Colophonem imposituri. De singulis breviter.

§. 22 Primum membrum, quod attinet, usū, tum Philosophis tum Theologis receptissima est distinctio actionum divinarum, (intellige realium) in actiones ad intra.

IIIæ

23

Illæ sunt, quarum terminus realiter per eas productus est in ipso DEO, cuiusmodi actiones duæ tantum sunt, Generatio & Spiratio. Hæ verò sunt, quæ extra Deum ad creaturem serminantur & in illis recipiuntur. Cum igitur, ceu ex jam dictis liquet, actiones ad intra sint sola Generatio & Spiratio, concursum DEI cum creaturis actionum ad extra, non verò ad intra, censui accensendum esse oppidò patet. Tantum enim abest, ut ejus terminus in DEO sit, ut potius ipsa actio extra DEUM ad varios causarum secundarum effectus transeat, & ab illis recipiatur.

§. 23. Secundo, ut satis faciamus, affirmamus omnino, Concursum causæ primæ cum secundis immediatum esse. Quandoquidem autem, ceu omnibus, qui vix primordiis labiis principia Metaphysica degustarūt, liquet, causa immediata dupliciter dici potest; vel ratione suppositi, vel ratione virtutis: (illa est, inter quam & effectum seu patiens nullum aliud suppositum intervenit; hæc verò, qua virtute sibi inexistente agit, vid. B. Stahl. in Tab. Metaphys.) concursum Dei immediatum esse immeditatione, tam virtutis quam suppositi asserimus: Ea quidem, quia Deus agit virtute maxime sibi propria & inexistente; hæc vero, quia inter ipsum & causarum secundarum effectum nullum aliud suppositum, interponitur.

§. 24. Concursus Divini latitudinem tribus ut exsequamur bolis, ad omnes omnino creaturarum effectus cum se se extendere, mens nobis stat inconcussa. Nec est, quod nobis obtrudas, hac ratione in purissimum Numen quandam peccati labem redundare, cum posito Deum ad omnia, quo tandem nomine veniant, concurrere, non possit non ad actiones hominum peccaminosas quoque concurrere, adeoque peccati culpam sustinere; statim enim occurrit (alia ut jam taceamus) distinctio in-

C

ter

ter materiale & formale peccati. De eo si datam objec-
tionem intelligas N C. Cum enim actio ut actio, & qua-
tenus est positivum peccatum non sit, Deus quoque
ad eam concurrendo, peccati Autor nullo modo erit; sin-
de posteriori, negamus Deum ad peccatum, hoc est, acti-
onis *atratia*, quippe quæ pura est privatio rectitudinis cō-
currere. Dicis: Deum concurrendo ad peccati materiale
non posse non ad ejus formale quoque concur-
rere, propter in dissolubilem unius cum altero nexum. Re-
sponso. Cons. licet enim Deus ad ipsam actionem ut est a-
ctio, concurrit, ipsa tamen actionis specificatio non à
causa prima ceu universali, sed secunda seu particulari
est, ut pote quæ se ipsam ad hanc actus speciem determi-
nat & in agendo deficit. De his omnibus uberioris agen-
tes consulantur Theologi.

§. 24. Tribus membris excussis ad quartum pedem
promoventes dicimus, Concursum Dei ex parte sui spe-
cificatum esse planè indeterminatum & indifferente, ita
ut eodem influxu in hunc & alium specie diversissimum
effectum influere possit. Quod autem adhunc specie effe-
ctum concurrit, id est à causa secunda, quæ tum se, tum
causam primam ad hunc specie effectum determinat.
Ubi observabis, determinari aliquid ab altero posse du-
pliciter 1. quoad speciem actus vel effectus, quod ex se qui-
dem indifferens est ad diversa speciei effectus eliciendos,
determinatur autem ab alio, ut producat huius & non al-
terius speciei effectum 2. quoad actus exercitium, quod
indifferenter se habet ad agendum & non agendum, de-
terminatur autem ab alio ad hoc, ut agat. Utroque modo
causa secunda primam determinat; priori quidem, qua-
tenus à causa secunda, et si ex parte sui ad omnes effectus
maxime à se disregantes indiscriminatum se habeat ad
hunc

253

hunc tamen vel illum in specie producendum, se determinati patitur: posteriori vero quatenus, cum possit aliquid agere & non agere, agere hīc & nūc & non agere hīc & nūc, à creatura tamen ut agat hīc & nūc determinatur.

§. 25. Sanè extiterunt, & etiamnum fortè existunt, qui hoc pronunciatum nimis rigidum & homine Christiano indignum esse persuasum sibi habuerunt, eò quod ab alio & quidem inferiori determinari insignem secum trahat imperfectionem & indigentiam. Sed frustra de hoc sibi metuunt. Etenim determinatio hæc, qua de jam nobis sermo est, non est realis seu positiva actio, quæ in ipso Deo per quandam passivam potentiam recipiatur, sed determinari dicitur Deus, quantum causæ secundæ, quæ scipsam, quasi libere ad hoc vel illud objectum determinavit, concursum suum ad idem objectum applicat juxta legem à semetipso sapientissimè in natura institutam. Neque enim terminus determinationis tam crassè & insulsè intelligendus est, ac si Deus à Creaturis determinetur per vim & coactionem, minime gentium; quin potius ab iis determinatur ex liberima voluntate, & via promissionis suæ, qua scilicet post rerum creationem omnibus potentiis creatis clementer se affuturum suumque in earum effectus influxuñ præstiturum promisit.

§. 26. Supereft quintum & ultimum membrum, quò Dei Concursus cum hominis libertate conciliandus erit. Nostrates certe οὐοτυχῶν docent, Concursum Dei cum Creaturis hominum libero arbitrio minime inimicum esse, sed cum eo per omnia stare posse, & rectè quidem. Etenim Concursus Dei libera voluntatis humanæ determinatione est posterior: Prius enim voluntas hominis liberè se determinat ad hunc vel illum effectum in parti-

particulari eliciendum', postea demum Dei concursus incipit, ac Deus cum homine concurrit ad illud, ad quod voluntas libere se determinavit. Deinde si s^epe dictus Dei concursus generalis homini in agendo aliquam adferret necessitatem, homo impelleretur ad peccata, & sic necessariò peccaret, adeoq^{ue}; culpa magis in Deum, quām hominem redundaret, quod vel cogitare planè impium esset. Cēquentia sua pte luce radiat. Etenim quando duæ causæ concurrunt in effectu producendo, quarum altera agat liberè, altera vero necessariò, culpa omnis non in necessariam sed liberam reddit. Si E. Deus concurrit cum homine ceu causa libera, ipsique concursu suo in operationibus ejus necessitatem imponit, ut quicquid agit, agat necessariò, utique omnis defectus & mali, si quo effectus hominis laboret, culpa tenebitur. Rem illustro exemplo, quo utitur ipse *Calvinus l. 2. Instit. c. 5.* qui dicit, voluntatem hominis non malè æquiparari posse cum equo, Deum vero cum sessore. Quemadmodum igitur equo, quando instigatur à sessore ad damnum alteri inferendum, culpa non imputatur, nec ea tenetur ; sed potius omnis culpa in servum tanquam causam liberam transfertur : Simili modo posito, Deum concursu suo voluntatem hominis movere ipsique in agendo necessitatem adferre, ut quod agit, agat necessariò, culpa non in hominem, ceu causam necessariam & quæ aliter agere non potuerit , sed in Deum tanquam causam liberam, transferenda erit, quod ceu dictum, æquè absurdum ac blasphemum. 3. Si Concursu divino cum causis secundis homini ad actiones suas, quas edit, necessitas imponeretur , consequeretur , eum non majori libertate gaudere, quām ea quam cum brutis & bestiis cōmunē habet, Consequens est absurdum Ergo & antecedens. Con-

sc.

sequentis absurditatem ex eo colligere licet, quia si homo
præ brutis nulla gaudet libertate, sequitur, quod sicut
brutis nullæ feruntur leges, item sicut brutis nulla dicta-
tur pœna, ita & homini leges præscribendæ non sint,
nec ulla pœna ipsi imponenda, quô num magis absur-
dum quid excogitari possit, valde dubitamus. Sequela
autem hæc itidem claret. Sicut enim brutis ideo non
præscribuntur leges quia sunt agentia necessaria ad unum
oppositorum determinata: ita si homo non majorem
haberet libertatem, quam ipsa bruta animantia, deter-
minatus esset ad unum oppositorum, adeoque frustra le-
ges ipsi præscriberentur, quod quicquid ageret, ageret
necessariò; at vero si leges ipsi non possent ferri, nulla
quoque pœna ipsi infligi posset, quandoquidem hæc pro-
pter legis violationem imponitur. Alias execrandas ab-
surditates, quæ denso velut agmine è causarum libera-
rum necessitate cœu Pandoræ pixide manant, silentio
jam præterimus.

§. 27. Reformati quidem, & nominatim C H A-
M I E R cœu agminis ductor, secessionem in hoc à nobis fa-
cientes, hominem in operationibus suis omnino neces-
sitati subjacere contendunt. Hinc jam nominatus C H A-
M I E R Tom. 3. Panstr. l. 7. n. 12. triplicis necessitatis, cui
voluntas obnoxia sit, mentionem facit. Sed cum o-
mnia Calvinianorum argumenta, quæ alias pro sua
mente statuminanda jactare assolent, à Nostratibus tum
Philosophis tum Theologis satis superque sine confuta-
ta, nec ullum ferme reperias, cui intacti abierint, nos
actum agere jam nolumus.

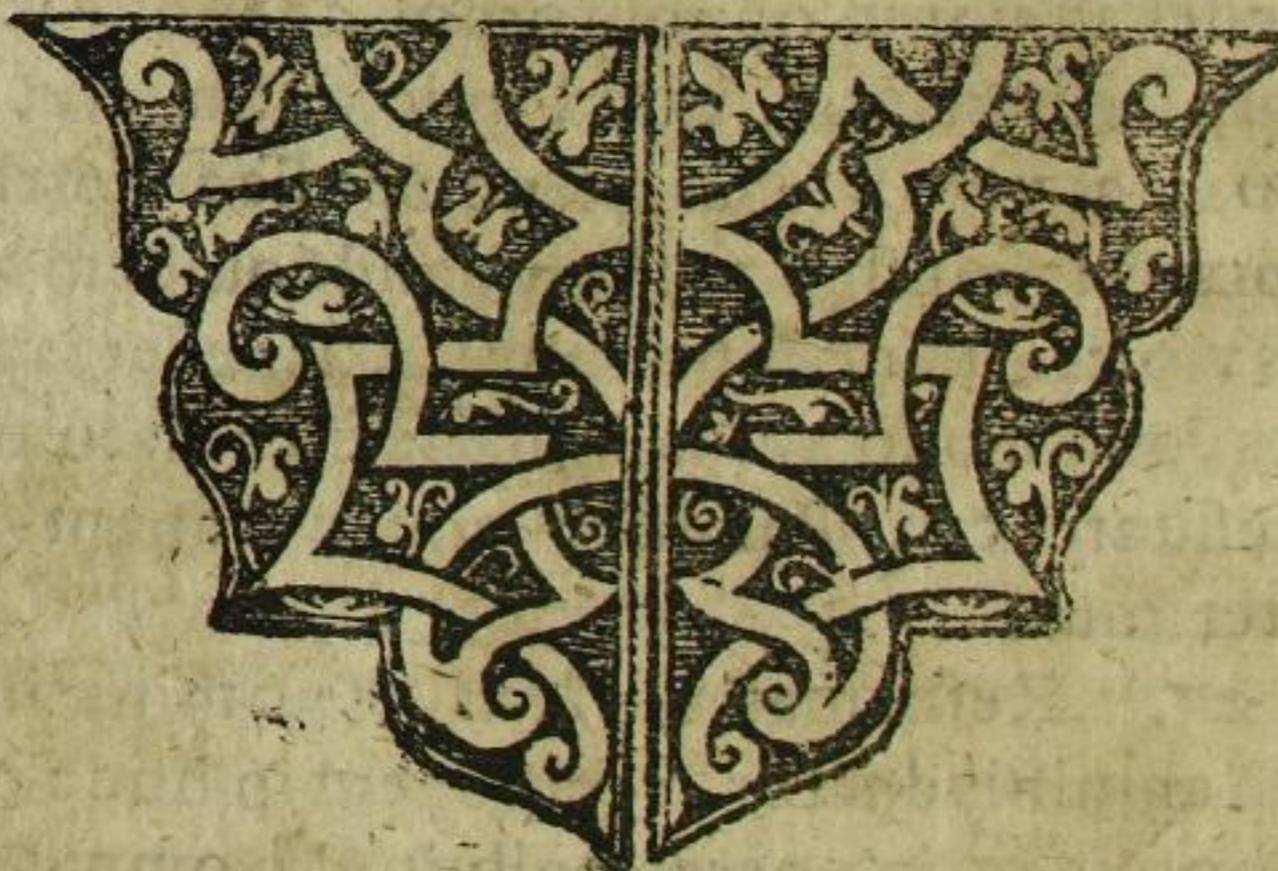
§. 28. Ex hactenus dictis concursus Divini de-
scriptio talis formari potest quod sit actio Dei ad extra,
qua cum Creaturis ad effectus earum immediatè con-

C 3

cur-

currit, eosque influxu suo universali producit. Velsi
cum B. Stev. Disp. p. 4. s. 37. loqui velimus, dici poterit
ipsa actio causæ secundæ, quatenus ea fluit à prima &
tendit ad illum terminum, ad quem eadem actio tendit,
quatenus fluit à secunda. Quibus contenti
receptui canimus dicen-
tes.

SOLI DEO GLORIA.

Con-

Concurrunt Superi nisu potiore Secundis
Principiis, magnoque trahunt moli-
mine mundum.

Tuque eadem insigni pandens melete-
mate, caussam

Principiumque Deum caussa experiere
secunda

*Id quod conatib. honestis
Imque appre.*

Philip. Müllerus P.P.

Eximio atque Literatisimo

DN. ISRAELI Herrenberger/

Phil. & ss. Theol. Cultori

Studioſiſmo

Ex Metaphysicis Disputaturo

S. P. D.

Johannes Christoph. Hundeshagen/

Prof. Publ. Ordin.

Ecce! Deus Tibi jam concurrat & adjuvet
istum

Conatum, qualem laudo proboque Tuum.

Dum

Dum sic PRINCIPIT concursum ostendere
PRIMI
Cum RELIQUIS audes , ominor inde
bonum !
ILLUD quod tecum largè , concurrerit ALMUM
Hactenus in studiis ; sic benè perget
IDEM !
*Hisce gratulatur & optima quaeque
apprecatur Dn. Respondenti*
M. Jo. Mich. Schwimmer!
Rudolphopolit.

We sollt ich iko verschweigen
Dein berühmtes Fleißig sehn :
Sollt ich anders mich bezeugen /
Als die Pflicht will ? Nein ach nein /
Nimm Viel-Lieber nim nur hin /
Was vorlängst ich schuldig bin,
Löblich Du so guten Sachen
Wendest Müh und Arbeit an /
Laß dich nimmer schüchtern machen /
Nimm Herr Väter wahr der Bchn /
Welche Dir die Weisheit zeigt /
Und durch Gunst sich zu dir neigt.
Also rufete seinem Herrn Väter zu
Johann Heinrich Günther,
aus Rudolstadt.
F I N I S.

Qd. dss. A. 56, mus. 3